

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No. | General Publication Number: 1965

FCR Sertifika No. | Certificate Number: 46550

ISNI: 0000 0004 4657 1968

ROR ID: ror.org/00zznvq98

Alt Marka | Imprint: Fecr

Yayın No | Publication Number: 1142

Kitap Adı : Emevilerde Muhalefet

Book Title : Opposition in the Umayyad Caliphate

ISBN : 978-625-8724-98-1

DOI : doi.org/10.70458/fcr.9786258724981

Yazar | Author: Serdar Öztürkoğlu | orcid.org/0009-0003-3812-3823

Yayın Türü: Kitap | Publication Type: Book - Monograph

Yayın Dili: Türkçe | Language: Turkish

Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 124 (x+114)

Yayın Tarihi | Publication Date: Temmuz | July 2026

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: HBJF1 - İslam tarihi | Islamic history

BISAC: HIS065000 - İslam Tarihi | History / Islamic

THEMA: NHG - Orta Doğu Tarihi | Middle Eastern history

LC Classification: DS38 - İslam Dünyası Tarihi | History of the Islamic World

DEWEY: 909.09767 - İslam tarihi | History of the Islamic world

WoS Category: Din | Religion

WoS Citation Topics Meso: İslam Araştırmaları / İslam Tarihi | Islamic Studies / Islamic History

WoS Citation Topics Micro: İslam | Islam

Scopus Subject Areas: 1212 - Din Araştırmaları | Religious Studies

Atf Bilgisi | Cite as: Öztürkoğlu, Serdar. *Emevilerde Muhalefet*. FCR Yayın Ltd.-Fecr, 2026.

© Tüm hakları saklıdır | All rights reserved: FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050

Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60

www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

Emevilerde Muhalefet

Serdar ÖZTÜRKÖĞLU

Ankara 2026

Yazar Hakkında | About the Author

Serdar ÖZTÜRKOĞLU

1985 yılında Trabzon'un Araklı ilçesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Araklı'da tamamladıktan sonra 2004 yılında Araklı İmam Hatip Lisesi'nden mezun oldu. Lisans eğitimini 2010 yılında Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde tamamladı. 2005 yılından itibaren Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde görev yapmaktadır. Hâlen Kur'an kursu öğreticisi olarak görevini sürdürmekte olup, İslam tarihi ve dinî ilimler alanındaki çalışmalarına devam etmektedir.

Serdar Öztürkoğlu was born in 1985 in the Araklı district of Trabzon. After completing his primary and secondary education in Araklı, he graduated from Araklı İmam Hatip High School in 2004. He completed his undergraduate studies at Fırat University, Faculty of Theology, in 2010. He has served within the Presidency of Religious Affairs since 2005. He currently continues his work as a Qur'an course instructor and pursues his studies in the field of Islamic history and the religious sciences.

Kitap Hakkında

Emevilerde Muhalefet

İslam tarihinde siyasi, sosyal ve dinî ayrışmaların sebeplerinin tespit edilmesi ve bu ayrışmaların somut bir şekilde ortaya çıkışına sahne olan hadiselerin doğru anlaşılması bakımından Emeviler dönemi ayrı bir öneme sahiptir. Zira bu dönem, iktidar ile muhalefet ilişkilerinin belirginleştiği, farklı muhalif hareketlerin ortaya çıktığı ve bu hareketlerin sonraki dönemlerde İslam düşünce ve siyaset anlayışının şekillenmesinde etkili olduğu bir süreç olmuştur. Bu sebeple Emeviler dönemindeki iktidar-muhalefet ilişkilerinin doğru bir şekilde tespit edilmesi, erken dönem İslam tarihinin anlaşılması açısından göz ardı edilemeyecek kadar önemli bir etkidir.

Bu çalışmada, Emevi iktidarına karşı ortaya çıkan muhalif hareketler tarihî süreç içerisinde ele alınmış; bu hareketlerin ortaya çıkış sebepleri, meşruiyet dayanakları, iktidara yönelttikleri eleştiriler ve benimsedikleri mücadele yöntemleri incelenmiştir. Bu çerçevede Ehl-i Beyt taraftarları, Hariciler, Mevali, Abdullah b. Zübeyr hareketi ve dönemin uleması başta olmak üzere Emevi iktidarına muhalefet eden farklı grup ve şahıslar değerlendirilmiştir. Bunun yanında Emevi yönetiminin söz konusu muhalif hareketlere karşı takip ettiği siyasi politikalar ve muhalefeti sınırlandırmaya yönelik uygulamaları da ele alınmıştır.

Araştırmada başta klasik İslâm tarihi kaynakları olmak üzere konuya dair temel eserlerden istifade edilmiş; rivayetler, tarihi bağlamı, dönemin şartları, anlayışı ve değer yargıları dikkate alınarak değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler, Emeviler döneminde ortaya çıkan muhalefetin yalnızca siyasi sebeplerle açıklanamayacağını; sosyal, ekonomik ve dinî unsurların yanı sıra önceki dönemlerden tevarüs edilen siyasi ve fikri anlayışların da bu sürecin şekillenmesinde etkili olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla ilgili dönemde ortaya çıkan muhalif hareketlerin incelenmesi hem Emevi yönetiminin siyasi yapısının hem de sonraki dönemlerde şekillenen İslam düşünce ve siyaset geleneğinin daha doğru anlaşılmasına önemli katkılar sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Emeviler; Ehl-i Beyt; Hariciler; Muhalefet; Mevali; Meşruiyet

About the Book

Opposition in the Umayyad Caliphate

In Islamic history, the Umayyad period holds particular significance for identifying the causes of political, social, and religious divisions and for properly understanding the events in which these divisions assumed concrete form. It was a period in which the relationship between ruler and opposition came into sharp definition, in which a range of dissenting movements emerged, and in which those movements went on to influence the shaping of Islamic political and intellectual thought in later eras. For this reason, an accurate account of the relationship between authority and opposition under the Umayyads is a factor too important to overlook in any effort to understand early Islamic history.

This study examines the opposition movements that arose against Umayyad rule within their historical context, investigating their origins, their bases of legitimacy, the criticisms they leveled against those in power, and the modes of struggle they adopted. Within this framework, it considers the various groups and figures who opposed Umayyad authority, foremost among them the partisans of the Ahl al-Bayt, the Kharijites, the Mawali, the movement of Abd Allah ibn al-Zubayr, and the scholars of the period. It further addresses the political strategies the Umayyad administration pursued in response to these movements, along with the measures it employed to curtail dissent.

The research draws on the principal works devoted to the subject, chief among them the classical sources of Islamic history, and the relevant accounts are assessed with due regard for their historical context and for the circumstances, mindset, and value judgments of the age. The evidence indicates that the opposition emerging under the Umayyads cannot be explained by political causes alone; beyond social, economic, and religious factors, the political and intellectual frameworks inherited from earlier periods also shaped the course it took. Studying the opposition movements of this period therefore makes a meaningful contribution to a more accurate understanding both of the political structure of Umayyad governance and of the tradition of Islamic political and intellectual thought that took form in the periods that followed.

Keywords: Umayyads; Ahl al-Bayt; Kharijites; Opposition; Mawali; Legitimacy

ÖN SÖZ

Tarih boyunca iktidarların politikalarının şekillenmesinde etkili olan birçok unsurdan söz edilebilir. Siyasi, sosyal, dinî, ekonomik ve tarihî nitelik taşıyan bu unsurların yanı sıra, devletlerin hem teşekkül süreçlerinde hem de izledikleri politikaların belirlenmesinde etkili önemli faktörlerden biri de dönemlerinde iktidara muhalefet eden grup ve şahıslar olmuştur. Dolayısıyla muhalefet hareketleri, yalnızca iktidarın politikalarından etkilenen unsurlar olarak değil, aynı zamanda bu politikaların şekillenmesinde rol oynayan aktörler olarak da değerlendirilebilir. Bu yönüyle muhalefet hareketleri, iktidar politikalarının oluşum sürecinin önemli bir parçası olarak görülebilir.

İslam tarihinde dinî, siyasi ve sosyal açılardan önceki dönemlerden farklılaşan, hatta çoğu zaman Müslümanların muhayyilesinde bir sapma ve kırılma dönemi olarak değerlendirilen süreçlerin başında Emeviler dönemi (661-750) gelmektedir. Emeviler dönemi, siyasi yapısı, yönetim anlayışı ve uyguladığı politikalar kadar, bu politikalara karşı ortaya çıkan muhalefet hareketleriyle de dikkat çeken bir dönem olmuştur.

Emeviler dönemi, İslam siyaset düşüncesinin temel dinamiklerinin hem teorik hem de pratik zeminde şekillendiği bir dönem olduğu gibi, bu süreçte ortaya çıkan fikrî, siyasi ve dinî ayrışmaların sonraki dönemlerde İslam devletlerinin siyasal yapısına yön verdiği ve Müslümanlar arasında meydana gelen zihinsel ayrışmaların tarihsel arka planını oluşturduğu da bilinmektedir. Şüphesiz, İslam tarihinin bu çalkantılı dönemini ön yargılı yaklaşımlardan uzak, nesnel bir bakış açısıyla ve sahih tarihî veriler ışığında incelemek, günümüz İslam dünyasında yaşanan derin ayrışma ve kırılmaları anlamak ve bu problemleri aşmak açısından da büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışma hazırlanırken, ilgili dönemi ele alan temel İslam tarihi kaynakları ile tabakat türü eserlerden mümkün olduğun-

ca yararlanılmıştır. Bunun yanı sıra, özellikle Haricilerin muhalefetine kaynaklık eden dinî görüşlerin tespiti amacıyla mezhepler tarihi alanındaki temel kaynaklara da müracaat edilmiştir. Ayrıca, çalışma sürecinde bazı kavramların açıklanmasına ihtiyaç duyulduğundan Türkçe ve farklı dillerde kaleme alınmış lügatlerden de istifade edilmiştir. Bunun yanında, dönemle ilgili yapılan modern çalışmalar, konunun ele alınışında yol gösterici olmuş; meselelerin daha sağlıklı değerlendirilmesine ve mevcut literatürden etkin bir şekilde yararlanılmasına katkı sağlamıştır.

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmanın taslak hâlinde son şeklini alıncaya kadar bilgi, tecrübe ve yönlendirmeleriyle bana yol gösteren değerli danışman hocam Prof. Dr. Mustafa Özkan'a, görüş ve önerileriyle çalışmanın niteliğinin artmasına katkı sağlayan saygıdeğer jüri üyesi hocalarıma ve bu eserin yayımlanmasını üstlenen Fecr Yayınları yetkililerine teşekkür ederim. Ayrıca, üzerimde çokça emeği bulunan muhterem annem Fatma Öztürkoğlu Hanımefendi'ye ve ilim yolculuğumdaki ilk hocam olan kıymetli babam Hüseyin Öztürkoğlu Beyefendi'ye şükranlarımı arz ederim. Bunun yanında, yoğun çalışma temposu boyunca sabır, anlayış ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen sevgili eşim Hilal Hanım'a; ilim yolculuğuma azim, neşe ve gayretleriyle eşlik eden hafız öğrencilerime de en içten teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmanın İslam tarihi alanına, araştırmacılara ve konuya ilgi duyan tüm okurlara faydalı olmasını; alanla ve konuyla ilgili yeni, nitelik ve nicelik açısından daha yetkin çalışmaların ortaya çıkmasına vesile olmasını temenni ederim.

Serdar Öztürkoğlu
Ankara 2026

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	vii
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	
Literatürde ve Emeviler Döneminde Anlamı Bakımından Muhalefet Kavramı	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
EMEVLİ KARŞITLIĞININ TOPLUMSAL ZEMİNİ	5
1.1. EHL-İ BEYT VE TARAFTARLARI	5
1.2. ÂLİMLER	11
1.3. HARİCİLER	14
1.4. MEVALİ	20
İKİNCİ BÖLÜM	
EHL-İ BEYT ve TARAFTARLARININ MUHALEFETİ	23
2.1. EHL-İ BEYT'İN MUHALEFETİ	23
2.1.1. Hüseyin b. Ali/Hz. Hüseyin (ö. 61/680)	24
2.1.2. Zeyd b. Ali (ö. 122/740)	32
2.2. EHL-İ BEYT TARAFTARLARININ MUHALEFETİ	34
2.2.1. Hucr b. Adî (ö. 51/671)	35
2.2.2. Tevvâbîn Hareketi	40
2.2.3. Muhtâr es-Sekâfî (ö. 67/687)	43
2.3. ABDULLAH B. ZÜBEYR (Ö. 73/692)	45
2.4. ULEMANIN MUHALEFETİ	50
2.4.1. Âişe bint. Ebî Bekr/ Hz. Âişe (ö. 58/678)	50
2.4.2. Abdullah b. Abbas (ö. 68/687-88)	56
2.4.3. Saîd b. Cübeyr (ö. 94/713)	58
2.4.4. İbnü'l-Mu'temir (ö. 132/750)	61
2.4.5. Ebû Hanîfe (ö. 150/767)	63
2.5. HARİCİLERİN MUHALEFETİ	67
2.5.1. Süfyâniler Dönemi (41-64/661-684)	68
2.5.2. Mervâniler Dönemi (64-132/684-750)	80
2.6. MEVALİNİN MUHALEFETİ	89
SONUÇ	99
KAYNAKÇA	103
DİZİN	111